

Anadolu'da Alevî-Bektaşî Geleneğinde Kerbelâ Toprağının Kullanımı

The Use of Karbalah Soil In Alawi-Bektashi Tradition in Anatolia

Aynur İnce*

Özet:

Alevî-Bektaşî inancının temeli Ehl-i Beyt sevgisine dayanır. Çalışmamızın amacı Hz. Hüseyin'in şehit kaniyla suladığı Kerbelâ toprağının Alevî-Bektaşîler tarafından nerelerde ve hangi amaçla kullanıldığını araştırmaktır. Bu konu ile ilgili olarak dedeler ve Alevî-Bektaşî vatandaşlarla görüşmeler yapılmıştır. Kerbelâ toprağının birçok yerde kullanıldığı görülmüştür. Konuyla ilgili kaynaklar taranmış ve elde edilen sonuçlar yazımızın metnini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alevî, Bektaşî, Anadolu, Kerbelâ, toprak, Hz. Hüseyin, Ehl-i Beyt.

Abstract:

The quintessence of the Alawi-Bektashi belief is based upon love for *Ahl Al-Bayt* (the family of Prophet Muhammad). The aim of our study is to research into where and for what purposes is the soil of Karbalah used by Alawis and Bektashies. Alawis, Bektashis and *dédés* were interviewed on the subject. Related texts were studied. Karbalah soil is used for a number of functions.

Key Words: Alawi, Bektashi, Anatolia (Asia Minor), Karbalah, Soil, Hussain, *Ahl Al-Bayt*.

Giriş

---

*Aynur İnce, İstanbul Çağrıbey Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, İstanbul.
inceaynur@mynet.com.tr.

Alevî- Bektaşî inancına bağlı vatandaşlarımızda Ehl-i Beyt¹ sevgisi çok derindir. Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve kanının aktığı yer olan Kerbelâ² çok önemli bir inanç merkezidir. Alevi-Bektaşî inancında Kerbelâ olayının³ yaşandığı yer ve bu yerin toprağı masum kanıyla yıkanmış ve çok temiz olarak kabul edilir. Anadolu'da, Alevi-Bektaşî inancına mensup vatandaşlarımız Kerbelâ toprağını (mühür⁴ / namaz mührü / secde taşı) ve bu topraktan yapılmış eşyaları ibadetlerinde ve hayatlarının bazı dönemlerinde kullanırlar. (Resim1) Biz çalışmamızda kullanım yerlerini ve şekillerini araştırmaya çalıştık. Konuyla ilgili olarak bilgisine ve tecrübesine başvurduğumuz dedelerin ve vatandaşların anlattıklarını, yazılmış kaynaklardaki açıklamalar ile harmanlayıp yazımızı oluşturduk.

Secde edilirken kullanılması

“Caferiler⁵ günde üç defa namaz kıırlar ve namazda niyaz ederken alınlarını bu toprağı koyarlar, teslim olurlar, onun için teslim taşı (mühür) derler. Kerbelâ toprağını (mührü) anla koyarlar. Alevilerde bulurlarsa niyaz ederken ve secde esnasında alınlarına koyarlar. Hz. Hüseyin'in kanı o toprağı döküldü diye değerlidir. Yoksa o toprak kanlı bir topraktır. Kerbelâ toprağı kanlı bir topraktır. Hz. Hüseyin'e ve Hz. Muhammed'e olan sevgimizden dolayı, bağılılık duyarız. Hz. Hüseyin'in kanının o toprağı dökülmesinden dolayı orayı kutsal biliyoruz. Hz. Hüseyin'in şehit olduğı yer. Biz gittik. Kerbelâ ile Küfe arası 80 kilometredir. O mührü, Hz. Hüseyin'in şehit olduğı mekândan alır, yaparlar. Allah'a secde ederken, o teslimiyette bütün Caferiler yere, halıya, kilime değıl, mührü secde eder. Esasında niyaz toprağıdır. Öpüp anla koyarlar. Hz. Hüseyin vasıtasıyla Hakk'a teslim olurlar. Bu anlamda o mühür, o toprak Aleviler için kutsaldır. Fakat bunu Anadolu Alevilerinin çoğı

¹ Ehl-i Beyt: “Alevilik-Bektaşilikte Ehl-i-beyt iki türlü algılanır: a) Ehlibeyt, Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olarak tanımlanır ve beş rakamıyla simgelenir. Önceleri “Peñç-i Âbâ” olarak bilinirken sonraları “Peñç-i Âl-i Âbâ” biçimine dönüştü ve bir elin beş parmağıyla simgelenir oldu. b) Ehlibeyt, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olarak algılanır ve dört rakamıyla simgelenir; bu anlamda “dört sevgili” Alevi-Bektaşî felsefesinin temeli durumundadır.” Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 135.

² Kerbelâ: “Irak'ta, Bağdat'ın güneybatısında, İmam Hüseyin'in şehit edildiğı ve türbesinin bulunduğı kent.” Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 246.

³ Kerbelâ olayı: “Hz. Muhammet'in kızı Fatma'yla Halife Hz. Ali'nin oğılu Hz. Hüseyin ve yandaşlarının; Emevi halifesi Yezit (I) 'in askerleri tarafından Kerbelâ'da öldürülmeler (680).” Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 246.

⁴ Mührü: Far s. (mühr) a. 1) Gül. 2) Namaz (Namaz mührü). Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 317.

Secde taşı: Namaz (*Namaz mührü). Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 376.

⁵ Caferi: Ar. (caferî <İslam'ın Şia kolundan altıncı İmam Ebu Abdullah Cafer bin Muhammet el-Bâkır es Sadık'ın (699-766) adından s. ve a. Caferiliğı benimsemiş olan (kimse, topluluk).) Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 89.

bilmez. Anadolu Alevileri inançsal yönden kalbi saftır bağlıdır, gönülden bağlıdır. Eskiden kullanıyorlarmış ama zamanla Irak'a gitme şartları zorlaşınca, 15. yüzyılda Şah İsmail ile Çaldıran Savaşı'ndan sonra, Irak topraklarına gidip gelen olmadı koptu. Bağlar kopunca toprağı getiren olmadı. 500 senedir ilişkiler kopmuş. Her yüzyıla tarih 3 kuşak verir belki de 15 kuşak olmuş. Bu arada haliyle birçok inançsal gelenekler unutulmuş. Aleviler toprağı bulursa öpüp anla koyar. Secdeyi de onla yapar. Varsa yapar. Evde de cemde de yapar. Bizde cemde secde yapılır. Toprağına hürmet eder. Yere secde ederken. Dua ederken, dede "Gönül birliği ile Allah Allah secdeye inelim" der. Bütün cemaat kadın çocuk herkes secdeye iner. Eğer mühür varsa alna kor, arada da o mühre niyaz eder (öper), dede dua okur. Onlar âmin yerine "Allah Allah" der. İkisi de aynı anlamdadır. Dede duayı bitirdi mi "Yatan şehitler uyansın" der. Herkes tekrar doğrulur. Bizimde secdemiz vardır. Secdesiz olan şeytandır. Genel olarak bütün cemlerde secde vardır. Herkes secdede iken dede bakar. Gözcümüz vardır. Eğer secdeye inmeyen olursa işaret ederiz cemden o kişi çıkarılır. O demek ki inançlı değil, Allah'a teslim olmuyor, ne işi var burada. Eğer secde etmiyorsa niçin gelmiş buraya, biz buraya ibadete geldik. Mecburiyet yok ama bulursa Kerbelâ toprağını alnına koyar. Gitmek gelmek, getirmek zor oluyor. Ben dede çocuğuyum, dedeyim. Babam 1956'da Umre ve Kerbelâ 'ya gitti. Kerbelâ 'dan da mühür getirdi. Ben ilk defa o zaman görmüştüm. Gitmek zor olduğu için pek görülmez. Zorunlu tutulmaz. Aleviler bulurlarsa hürmet edip kullanırlar. Buyruk Kur'an'a gönderir. Kur'an'da temeldir. Kur'an hurafeye izin vermez. Biz ailecek 2000 yılında, Almanya'dan bir grup olarak Irak ve Suriye bölgesini gezdik. Kerbelâ 'ya gittik ve mührü getirdik. (Resim1)⁶

Alevi vatandaşlarla yaptığımız görüşmelerde, Kerbelâ toprağı (mühür / namaz mührü / secde taşı) ve teslim taşı konusunda, bazı terimlerin birbiriyle karıştırıldığını görüyoruz. Ayrıca secde kelimesi altında da birkaç çeşit secde ifadesi olduğu görülmüştür. Secde kelimesiyle başlıca iki hareket ifade edilmektedir: 1) Secde de önce diz üstü oturulur. Sol elini yere koyar. Sağ elinin parmaklarını sol elinin biraz üzerine gelecek şekilde koyar ve işaret parmağını üç kez öper (Allah, Muhammed, Ali). Gülbank sırasındaki secde de ise, alın parmakların önüne gelecek şekilde konur ve doğrulurken sağ işaret parmağı öpülür.⁷ 2) Secde de ellerin iç kısmı yere konmaz. Bütün parmaklar avuca doğru bükülür. Başparmağın iç tarafı ve diğer parmakların dışı yere dokundurulur. Dizler bükülür ve sol diz yere dayanır. Sırayla

⁶ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

⁷ Alper Çağlayan, "Alevilikte Niyaz Ya Da Secde", Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Doç. Dr. Gıyasettin Ayaş, Yrd. Doç. Dr. Kemalettin Deniz, 2001, VII/18, Yaz, Ankara, s. 269-273.

sağ göz, sol göz ve alın yere değdirilir. Secde bitince ayağa kalkılır ve niyaz duruşuna geçilir. Namazda secde edilecek yere Kerbelâ toprağı konur. Yaşlılar secdeyi ayakta niyaz ile yapabilirler.⁸ Aleviler halıya secde etmeyi sevmezler. Onlara göre, secde sırasında alını koyacak yer toprak ya da topraktan üreyen ağaç, ot gibi maddeler olmalıdır. Toprakların en kutsalı Kerbelâ toprağı olduğu için secdede alını Kerbelâ toprağına koymayı severler.⁹ Kerbelâ toprağı (mühür / namaz mührü / secde taşı) ve teslim taşı konusu kısaca şöyledir: Namaz mührü, genellikle madeni para büyüklüğünde, Kerbelâ toprağından yapılır ve eskiden gezgin dervişler tarafından dağıtılırdı. Yuvarlak olabildiği gibi, dört kapıyı ya da On İki İmam'ı simgeleyecek şekilde dört ya da on iki köşeli olurdu. Üzerine Allah, Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin isimleri yazılı namaz mührüleri, temiz bir kese içinde saklanır ve namaz kılınacağı sırada çıkarılarak alını üzerine gelecek biçimde secde edilen yere konurdu.¹⁰ (Resim2). Teslim Taşı ise, derviş ve muhiplere baba tarafından tekbirlenerek teslim edilen, bir iple boyna bağlanan ve göğüs hizasında taşınan, Bektaşiliği dışı vuran, on iki köşeli olan ve her köşesi, On İki İmam'dan birini temsil eden yassı olarak yapılan taştır. Teslim Taşı, Kırşehir'de çıkarılan “Balım taş” adıyla bilinen taştan yapılır. Avuç içi büyüklüğündeki taş, yukarıdan aşağıya doğru delinir. Yün ya da pamuktan örülmüş bir ip geçirilir ve ipin alt ucuna on iki ip yumağı bağlanır. İnanca göre; Hacı Bektaşî Veli'yi düşmanları zehirleyerek öldürmek ister. O da bu taşı kusar. Taşın üzerinde bulun damarların, bu kusma yüzünden olduğu kabul edilir.¹¹

Teberrük¹² olarak evde kullanılması ya da yanında taşınması

“Allah'ın bir nebileri, birde velileri vardır. Allah'ın sırrına nail olan Veliyullah vardır ve bizim için kutsaldır. Dua ederken, “Bütün kâinatı yaratan Allah'ım, Aliyy-ül Murtaza 'nın yüzü suyu hürmetine yapmış olduğum eksikliğimi bağışla” deriz. Allah'tan diliyorum ama nebi ve velilerin kutsal olduğunu bildiğim için, onların yüzü suyu hürmetine, onların ruhlarının hürmetine deyip böyle bir yardım istiyorum. Ayrıca, erenlerin, evliyaların diye sayarız. Hacıbektaş Veli, Mevlana, Pir Sultan, Karaca Ahmet gibi velilerin isimlerini sayarız. Bunların ruhlarının hürmetine deriz. Onun için kutsal bildiğimiz türbeleri ziyaret ederiz. Türbelerden aldığımız toprağı, evimizde bir torba vardır, onun içine koyarız ve saklarız.

⁸ Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 376-377.

⁹ Fuat Bozkurt, *Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005, s. 197.

¹⁰ Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 325.

¹¹ Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 436.

¹² Teberrük: Ar. (teberrük<bereket, bolluk / mutluluk) a. Uğurlu sayılma. Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 432.

Aleviler, Eyüp Sultan'ın türbesinden, illa bir taş, bir şey alıp evinde kutsal diye saklar. Onlara hayır, bereket, sağlık ve huzur getireceğine inanırlar. O inançla evlerinde bulundurlar. Kerbelâ Toprağı da çok önemlidir ve eğer bulunabilirse evin köşesinde saklanır ve niyaz edilir.”¹³

“Şam'a gittiğimizde, Hz. Hüseyin'in bacısı olan Hz. Zeynep'in türbesinden, 'Zeynep ana tepesi' derler. O tepeden, bu taşı (toprak parçası) bulup aldım. (Resim1 kırmızı kesenin üzerindeki toprak) Çünkü onun kahraman bir kardeş olduğunu ve Hz. Hüseyin'in ölümünü gördüğünü ve onun için mücadele ettiğini biliyoruz, saygı duyuyoruz. Oradan su ve toprak getirdim. İtikadı olan bazı kişilere veriyorum. Bu kırmızı ve yeşil bezleri oradaki kutsal mekân ve türbelere sürdüm. (Resim1) Onların anısına her zaman için bunlara niyaz ediyoruz.”¹⁴ “Hz. Zeynep asıl Kahire'de vefat etmiştir. Yezit onu Kahire'ye sürmüştür. Oraya gittikten iki sene sonra vefat etmiştir, ama Şam'da da yeri vardır.”¹⁵

Kutsal günlerde, evde bulunan teberrük önünde üç mum yakılır (Allah, Muhammed, Ali) ve niyaz edilir. Türbelere alınan toprak ve Kerbelâ toprağı, bezin içine konur, ağzı bağlanır ve evin en iyi köşesinde saklanır. Teberrük önünde; a)Muharrem ayı, b)21 mart (Hz. Ali'nin doğum günü ve Hz. Fatma ile evlendiği gün olarak kabul edilir.), c)Hızır ayı (Ocağın son iki haftasıyla şubatın ilk iki haftasını içine alan aydır. Beş gün veya üç gün oruç tutulur. Kurbanlar kesilir. Görgü cemleri bu ayda yapılır.), d)6 Mayıs Hıdrellez, e)Kurban bayramı zamanlarında mum yakılıp niyaz edilir.¹⁶

Kerbelâ toprağının cenazede kullanılması

“Kerbelâ toprağı kutsaldır. Eğer getiren olursa, bulunursa ölen kişinin başına, yüzüne serpilir, saygıdan kutsallığından ve Tanrı'yı temsil ettiğinden, Esmâ-ı Hüsnâ olduğundan sadece başa konur. O yüzden haksızda olsa kimsenin yüzüne tükürülmez. Yüzde Cenabı Allah'ın nuru vardır. Kerbelâ toprağı ile gömülen kişinin günahlarının af olacağına inanılır. Bektaşilik ve Ehl-i Beyt yolunda olduğunu gösterdiği için mezarda kolaylık sağlayacağına inanılır. Teslim taşı veya mühür ölen kişinin anlına konur.”¹⁷

“Vücutta baş neden kutsaldır. Düşünen idrak eden yöneten baştır, bundan dolayı kutsaldır. Allah konuşmak için ağız verdi, burun verdi nefes almak için, en büyük zenginliktir, bundan dolayı kutsaldır. Anadolu'da Kerbelâ toprağını bulmak zordur. Çünkü

¹³ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

¹⁴ Zehra Tur, 01.08.2011 tarihli görüşme.

¹⁵ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

¹⁶ Veysel Karababa Dede 21.07.2011 tarihli görüşme.

¹⁷ Veysel Karababa Dede 21.07.2011 tarihli görüşme.

gidip getiren azdır. Bulunursa mutlaka başa, yüze sürülür. Hakk'a yürüyen kişi öyle gömülür.”¹⁸

Erkânlarda yemin ve secde edilirken kullanılması

İbadet sitemi kişisel ve toplu ibadet olarak ikiye ayrılır. Alevi inancında ibadet gece yapılır. İki çeşit ibadet vardır: 1) Tek başına veya ailece yapılan gece ibadeti. 2) Toplu olarak perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde yapılan cem ibadeti. Alevi inancında tek başına veya ailece yapılan gece ibadeti üç aşamada gerçekleşir: 1) Teslimiyet ve dua. 2) Tövbe ve af dilemek. 3) Münacat ve bağışlama. Toplu olarak yapılan ibadet ise başlıca beş erkândır: 1) Alevi inancında ibadet ve öğreti cemi. 2) Musahiplik. 3)Görgü erkânı. 4)Düşkünlük. 5)Dardan indirme erkânı.¹⁹

Aleviler evlerinde yaptıkları gece ibadetinde veya dua okurken özel olarak ayırdıkları evin köşesini kullanırlar. Bu bölümde, Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in resimleri, Ehl-i Beyt'i simgeleyen resim ya da semboller, Kerbelâ toprağı, evliya yatırlarından aldıkları toprak veya taşlar, kutsallığına inandıkları eşyalar vs. bulunur. Özellikle kutsal zamanlarda bu bölümde üç mum yakarlar, dua ve niyazda bulunurlar.

“Görgü Cemi başta olmak üzere, her cemde, eğer Kerbelâ toprağı varsa kullanılır. Görgü ceminde, dede önünde topluluktan razılık almak şarttır. “Kul kuldand razı olmazsa, Allah kuldand razı olmaz.” Bu nedenle cemde rızalık almak çok önemlidir. Cemlerde secde ve yemin edilen kısımlarda Kerbelâ toprağı varsa ve kullanılırsa daha güzel olur, ama şart değildir. Kerbelâ toprağını bulmak zor olduğu için böyle bir şart aranmaz. İnsan kulsaldır, insan topraktan geldiği için kutsaldır. Onun için toprağa secde etmek lazımdır. Toprağa secde ederek Allah'a teslim olunur. Kerbelâ toprağı, Hz. Hüseyin'in kanının oraya dökülmesinden dolayı kutsallık kazanmıştır, yoksa o da topraktır. Hürmetten dolayı secde edilir. Ona yapılan yemin önemlidir.”²⁰

Başlıca önemli yeminler şöyledir. 1) İkrar yemini (İkrar cemi): Kur'an 'da olan “Biat” kelimesinin karşılığı Alevi teriminde “ikrar”dır. Biat ne demektir? İnanıp iman etmek ve sonsuza kadar bağlı kalmak, bütün emirlerine ve gösterdiği doğru yola sadık kalacağına söz vermektir.²¹Biat, bir isteklinin (talip), biat töreniyle bir uyarıcıya (mürşit) teslim olması

¹⁸ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

¹⁹ Seyit Derviş Tur, *Erkânname - Aleviliğin İslam'da Yeri ve Alevi Erkânları*, Erenler Yayın, Rüsselsheim, Almanya 2002, s. 331-536

²⁰ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

²¹ Seyit Derviş Tur, *Erkânname - Aleviliğin İslam'da Yeri ve Alevi Erkânları*, Erenler Yayın, Rüsselsheim, Almanya 2002, s. 451.

demektir.²² İkrar cemi, yola girmek için düzenlenen ilk büyük törendir. Bu törenden geçmeyen birinin yola girmesi ve Alevi-Bektaşî olması mümkün değildir. Bu törende birçok ritüel vardır. Burada söylenen tevellâ ve teberrâ yemini çok önemlidir. Söz sahibinin, tevellâsı: Hz. Muhammed, Hz. Ali ve onların soyunu sevmek, onları sevenleri de sevmek, bu birliğe katılmaktır. Söz sahibinin teberrâsı: Hz. Muhammed, Hz. Ali ve onların soyuna düşman gözle bakanlara yanaşmamak, bu gibi kişileri sevenlerden de uzak durmaktır.²³ 2) Bektaşî ve Alevilerin hukuk düzeni içerisinde yapılan düşkünlük cemi de önemli yeminlerin yapıldığı yerdir. Bu cemde kusur işleyen kişinin görüşmesi yapılır ve eğer suçlu bulunursa cezası verilir. Burada yapılan sorgulamada yemin ettirilir. “Bir sorun çözülürken, Kur’an konur. Tüm peygamberlerin adı sayılır. Yemin edilmesi istenir. Dede baston (asa / Tarık) koyar ortaya, Seyit’in asasına mutlaka hürmet edilir. Sağ el Kur’an üzerine, sol el Tarık asasına konur, varsa Kerbelâ toprağı da Tarık’a bağlanır. Başka kutsal şeyler varsa onlarda konur. Birçok dualar okunur, Ehl-i Beyt başta olmak üzere, On İki İmam adları, erenler sayılır. Kimse orada yalan söyleyemez.”²⁴ Ceza uygulanan kişi, secdeye kapanır, cezayı uygulayan kişi dua okuyarak (Lâ fetva illa Ali la Seyfe illâ Zülfikar)²⁵ sitem asası ile vurur. Bu sitem asasının ucuna da bazen Kerbelâ toprağı bağlanır. Hata işleyen kişi burada ya da daha sonra yapılan görgü ceminde veya baş okuturken pişmanlığını ve affını Kerbelâ toprağına secde ederek yaparsa daha çabuk bağışlanır. Bağışlanmak için okunan tercümanların içinde genellikle Kerbelâ sözü geçtiği için, toprağın bu esnada bulunması bağışlanmayı kolaylaştırır. Bu şekilde edilen yemin ve okunan tercüman daha makbuldür.

“Hatâ ettim suçum affeyle ey şâh
Bi-hakk-ı Murtazâ ve âl-i dergâh
Hüseyn-i Kerbelâ seri hakkıyçün
“Rabbenâ zalemnâ”, estağfirullâh...”²⁶

Kızılbaş Alevileri (Erzincan, Tunceli, Muş, Erzurum, Bayburt, Sivas’ın bir bölümü) görgü cemlerinde, özellikle Kerbelâ toprağını kullanırlar. Erzincan’ın Tanyeri ve Tercan yörelerinde bulunan yatırlarda ve Kızıl bey’de Şehit Murtaza Abige türbesinde Kerbelâ toprağının bulunduğu söylenilir. Önemli bir alacak verecek meselesinde buralarda ya da

²² Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 82.

²³ Bedri Noyan Dedebaba, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik*, VII. Cilt, Ardiç Yayınları, İstanbul 2006, s. 378.

²⁴ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

²⁵ Adil Ali Atalay Vaktidolu, *İmam Cafer-i Sadık Buyruğı*, Can Yayınları, İstanbul 2004, s. 117.

²⁶ Bedri Noyan Dedebaba, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik*, VII. Cilt, Ardiç Yayınları, İstanbul 2006, 568.

Tarık'ın ucuna Kerbelâ toprağı bağlanarak yemin edilir.²⁷ Erzurum-Erzincan yolu üzerinde Kiştim Köyü vardır. Burada iki tane çok eskiden kalma ve kerametleri görülmüş olan Tarık vardır.²⁸

Aleviler için Tarık (Alacadeğnek) çok önemlidir. Birçok mesele kutsal olarak kabul edilen bu değnek ya da asa ile çözüme kavuşur. Tarık ile ilgili olarak anlatılan birçok keramet vardır. Örneğin, elinde Tarık tutan birinin yanmadığına inanılır. Tarık ve onun ucuna bağlanmış olan Kerbelâ toprağının karşısında kimse yalan söyleyemez, gözyaşları içinde, eğer suçu varsa mutlaka itiraf eder ve af diler.

Alacadeğnek (Tarık), Görgü sırasında, dede tarafından taliplerin sırtlarının sıvazlanmasında kullanılan, üç karış uzunluğundaki üç boğumlu olan değnektir. Bu değneğin, Orta Asya kandaş toplumlarındaki askeri önderlerin elindeki kılıcın tarihi süreç içerisinde değişime uğramasından geldiği düşünülür. Asker olan bu kişiler daha sonra akıl önderliği yapan bilgelere, evliyalara; ellerindeki bu kılıç ise akıl kılıcı anlamında tahta kılıca; tahta kılıçta dedenin, babanın elindeki kutsama çubuğuna dönüşmüştür. Bazı yerlerde, Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar şeklindedir. Alacadeğnek kelimesini genellikle tahtacılar kullanmaktadır. Alevi-Bektaşiler arasında, alacadeğnek, erkân-ı evliya, erkân, desteçup, Tarık, değnek, serdetse ve evliya adlarıyla anılır. Dede, cemi, alacadeğnek denen öd ya da diğer kutlu ağaçlardan yapılmış bu değnekle yönetir. Bu değnek 'Alakilim' denilen bir dokuma kılıf içinde saklanır. Kuşaktan kuşağa geçer. Çok eski dönemlere ait tarihi asalar vardır. Bazen dedeyle birlikte gömüldüğü de olur. Cemde bu değnek eşik görevi görür. Her can "Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali" diyerek ve asayı üç yerinden öperek, emekleyerek, ayak değdirmeden üzerinden geçer. Delil denen muma niyaz ettikten sonra musahibinin yanına diz çökerek oturur. Daha sonra cem başlar²⁹. Tarık (asa) dede olunan soyundan gelir. Dede kendi babasından ya da dedesinden kalmıştır. Sitem değneği ile karıştırmamalıdır. Sitem değneği, 80 ince çubuk ya da buğday sapından yapılır ve görgü ceminde kabahatli kişiye dua okuyarak vurulur. Bazen Tarık'ta sitem asası olarak kullanılabilir. Ama daha çok yemin ettirirken kullanılır.³⁰

Şifa vermesi amacıyla kullanılması

²⁷ Veysel Karababa Dede 21.07.2011 tarihli görüşme.

²⁸ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

²⁹ Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak yayınları, İstanbul 2003, s. 31.

³⁰ Seyit Derviş Tur Dede 01.08.2011 tarihli görüşme.

“Alevi-Bektaşiler, Kerbelâ toprağını şifa olması için ağızlarının içine alırlar. Hastalıklardan korunmak için yüzlerine gözlerine sürerler. Bazıları yer. İmam Hüseyin’in temiz kanından şifa beklerler.”³¹

Sonuç

Alevi-Bektaşi inancında, Hz. Hüseyin’in şehit edildiği Kerbelâ yöresinin toprağı masum kaniyle yıkanmış ve çok temiz olarak kabul edilir. Anadolu’da, Alevi-Bektaşi geleneğine mensup vatandaşlarımızın Kerbelâ toprağını (mühür / namaz mührü / secde taşı) ve bu topraktan yapılmış tespih gibi eşyaları ibadetlerinde ve hayatlarının bazı dönemlerinde kullandıklarını tespit ettik. Teberrük olarak evlerinde sakladıkları, cem ibadetleri sırasında, özellikle secde ve yemin ederken kullandıkları, görgü ceminde bir dava görülürken, dava sonucunda ceza verilirken ve bağışlanma istenirken kullanıldığı, Tarık ya da sitem esasına bağlandığı, şifa için yüze sürüldüğü ya da ağza alındığı ve nihayetinde Hakk’a yürüyen kişinin günahlarının affi için yüzüne sürüldüğü veya anlına konulduğu görülmüştür.

Kaynaklar

a. Yazılı Kaynaklar

Bozkurt, Fuat, *Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005.

Çağlayan, Alper, “Alevilikte Niyaz Ya Da Secde”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş, Yrd. Doç. Dr. Kemalettin Deniz, 2001, VII/18, Yaz, Ankara, s. 269-273.

Dedebaba, Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, VII. Cilt, Ardıç Yayınları, İstanbul 2006.

Korkmaz, Esat, *Anadolu Aleviliği*, Berfin Yayınları, İstanbul 2000.

Korkmaz, Esat, *Ansiklopedik Alevi-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003.

Orhan, Hüseyin (Dede), *Alevilikte İbadet*, Garip Dede Yayınları, İstanbul 2003.

Tur, Seyit Derviş, *Erkânname - Aleviliğin İslam’da Yeri ve Alevi Erkânları*, Erenler Yayın, Rüsselsheim, Almanya 2002.

Vaktidolu, Adil Ali Atalay, *İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, Can Yayınları, İstanbul 2004.

b. Sözlü Kaynaklar

---

³¹ Veysel Karababa Dede 21.07.2011 tarihli görüşme.

Karababa, Veysel, (Dede) (1956 -Erzincan), lise mezunu, Narlıdere, İzmir
Tur, Seyit Derviş, (Dede) (1936-Erzincan), lise terk, Rüsselsheim, Almanya.
Tur, Zehra, (71 yaşında), Rüsselsheim, Almanya

1. Zehra ve Seyit Derviş Tur ailesinin Kerbelâ 'dan getirdiği topraklar

2. Kerbelâ Toprağı (Mühür)